

ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ РОЛЮН БЕДИДЕР

Чокта чаа Чөөн-Хөмчүк районунун партия конференциясы боюнча өткөн. Конференцияга СЭКП райкомунун аялыгы дугайында партия райкомунун секретары эш Дилгизке илетке кылган.

Илеткелчи бодунун илеткелчиге өткөтүү үчүн дугузуна райондун партия организациясы чамдык чедикширинерил башын тугаалаан. Малдын баш саны өстү, оң продукттуу чоруну берээне-биле район бо чымын күрүнө сүт саларынын шаанын 118 хуу, өттү — 106,9 хуу күтүстөн. Мал аялыгында муракчыларын саны өскөн.

дагааннар-биле 10 партия эге организацияларынын секретарылары халашкан. Районда коммунистерин кезиги дамырынын халырылдам багай тургустунган.

Москвадан Лихачев аттыг автоавоудунун түс-төс аялыгынын партия-тырдымшыкынын политикаларында, бөлүмнө-риде болган семинарларында өөредилге калбаа-биле чорун турар. Олар агар-политиканы, партия төөгүтүн, философияны, полит-экономианы, үлетпүрүнү тодараг экономикады, даштыгы полити-каны өөрөнүп турарлар.

Чурукта: № 1 инструменталь цехинде СЭКП төөгүтүн өөрөнүп бөлүмүнү кичөөлинде. Фот. Е. Семеновуу. СЭПА-ның фотохроникасы.

Мал кыштагладышыкынын организациястыг чорудар

Сүт-Ууш районуун Бора-Тайга кезде Советтин чокта чаа болуп өрткөн 9-ку сессияга «Бора-Тайга» колхозта илтипин малдын кыштагладышыкына белекел дугайында шээр мал фермасынын өрткө-лөткөн депутат эш Баче-оудун илеткелчи тугаалаажын көргөн.

Ийи колхозта мал кыштагладышыкыны

Улуг-Хем районуун Торгалык кезде Советтин элчелиг сессиясы болуп өрткөн. Сессияга «Күш-ажы-лдик хостуу», «Чогураа» кезде аялы-агыи артылдеринде мал кыштагладышыкына белекел дугайында шээр мал фермасынын өрткө-лөткөн депутат эш Баче-оудун илеткелчи тугаалаажын көргөн.

Чурт шинчилел музейинде чаа чүүлдер

Капитал септеге доозулган соода, бо чылдык ноябрь 5-те чурт шинчилелдин тыда област музейи катал аямыдан өскөн. Музейин бүтү салырылары чаа көргүзүлүг делетелер-биле доодурутунган.

Ону 1957 чылда Чинге-Кавттын адым уурайынын адым каамчылары тыпкан. «Чөр кырынга амыдыралдык ты-ылааны» деп бөлүгө хөмүр даш деленин чаа чүүлдерин, тодараг-лаарга 300 миллион чылдык муру-нунда Тываннч девицкэринге өзүн үтүн турган дендендектрон — деп мыштын даш болуп кады берген чулуу көргүтүп турар.

Катал чурттын аялыгы-биле Москваже чоруткан чурттарыныс кылдынган болган ам делер чедип келген. Ол чурттарынын азынчан сурагыш өрүс чуртчулар И. И. Шамкинаны «Халыкты арты», И. К. Айвазовскийни «Далай хелери», М. П. Боткинни «Өршөл дилзон өмчүк» деп чурттары хүндүгүт черин ээлеп турар.

Бойдуз салырынын делетелге көргүзүлгелерин дерип тургузаарга музейин аялыдакчылары бистин өбүлүс бойдуз байлактарынын кур-ламыраларын, илтипин черден казып алыр хей аялы байлактарын доозу-биле көргүзүлгелерин орданлашканын.

Малчынарга немеле төлевир

Улуг-Хем районуун Жанов аттыг кезде аялы-агыи артылдин мал-чынынын илтипин малдын баш санын өстүрөр, оң продукттуун көвүделер тылазы-биле бо кезде аялы-агыи чымында-элзон белик көргүзүлгелерин чедип алган.

Музейге кирип келген көргүчү-лерге иш дөүдө ийи буттал турун алган, сыгыр карастары-биле кереп көрүп турар адыг отгу бичи нымдык көргүчүлөрдүн элчи-чөгөтөин бодуне хангылары чугаа чок.

Төөгү салырында Тываннч чөкүтүн ХХ вектин төктүтүлө болган ХХ вектин өгөинде аялы-агыи-дыралын, чурттан чоран оран-стуртун көргүскөн. Совет чери көргү-түп турар салыры Тыва областын аялык чинчарынын улуг чедикши-ринери делгөн, мынанын бодуну экономикаын болган култур-урамын хөгжүдөр тылазы-биле 1958 чылда аялык чонун чедип алган улуг чедикширинери көргүчүлөр сөнүрүгөн көлөр.

Лекциядан дынназа

Танды районда «Элегес» совхоз-тун Баян фермасы-элзон чурттак-чыларды суур. Мындажак фер-манын аялыдакчылары дыка үр үеден бээр лекция дыналар көрбө-нөр Совхозтун партия, организа-циясында өрөнүп, лекцияны каы-дыг-да темаларга нөмчү шыдаар

Тожу дугайында чамдык бодалдар

Тожу дугайында өөшт өөөс чугаалаажын, билип келген, «кыш Тожуа чорбалык, ол Тываннч көр-бөө» деп үлөгөр домак белин сөө-гү дөтө тыптын келген.

Индиг болза-да, ол үлөгөр дом-ак-биле бүрүн чөптөрежин шыда-ыз мен. Тожуа баш мурунда-ла Тываннч элзон каш районнары-биле ташышкан мен: областын хүн бүрдө өтүп турар аялы төвүн, чер болган мал аялыг районнарын, Барыш-Хөмчүте, Чөөн-Хөмчүте база Чаа-Хөмде болган оон-да өске районнары шанда өргөн чок эөн чыткан ховуларга тыптын шөгли-ден чаа-чаа стурарынын, мыда шө-лодарын, аялыге черерин, библио-тегаларын, клубтарын көрүтү. Суур бүрдүнде Илчичинин ламалары «Айыландыр чырып турар. Илчан-гыл, Тываннч бүтү-лө байлаан бол-ган каас-чараш бойдууну чугале То-жуга хамарыштырын болбас деп бо-додар мен. Район бүртүг өскөлөринге дөмбөлөшкө болган оялгай байла-дым.

мын байлаан чамгыс ол чер харым-лап, каталаан турар. Москва чогуу-нун болган Туза областын чок ка-зымында мын аялы-агыи элзон хей черлер бар. Оларнын харымлап турар черини девицкэри 15 муң гектар хире, илчичи-ла оларнын аялымы боз-ла чик деп болбас. Илчичангш Тожуа бары-ла 3 мил-лион гектар хире арга-мышты кам-галап турар чамгыс мын аялы-агыи черини аялымы 15 муң ге-ктар чери харымлап турар Москва болган Туза областарда элзон каш аялы-агыи черлерини аялы-биле кенчип деңсөөрү? Бо хире делгем девицкэрин чугале чамгыс аялы-агыи черини аялыдакчыларынын бүрүн харымлап күш чөптөн бил-динтер. Сыстыг-Хөмде мын аялы-агыи черини участыг бар. Ук участка 2 миллион гектар черини арга-мыш хамаржыр. Мынд чү-лө ийи кажи аялыдп турар. Илчан-гыл кажи бүртүгүне-лө бар мил-лион гектар черини арга-мыш хамаржыр турар. Арга-мыштын ка-галакчыларынын кол сорулгазы өртүгү болдурубалы болган кажан өрт үнгөн таваарыга ову дүргөн узуу-чулар болуп. Чамын тоглаан бүр-үнү болган куу сиегени хүн бүр-үмү кадырын каанкан үдө өза-рымчалыг өөөс чоруктан өрт болган чок-ла үнүп каэр. Бир өөөс хаттыг үдөлөр таваары берген болза, өрт хүндө 20—25 муң черин таваар-ла өртө бээр. Тожуа чамгыс мын аялы-агыи черини аялыдакчыларынын мындагы таваарыга болган өрт-терин чугале чоңуң дулазы-биле өжүрүп келгенер. Өрттөн арга-мышты камгалаар айтырыг чугула сорулгазынын бирөөсү.

хирээп-биле хирөөлөн турар. Чөөн аялытын дөүлөтүн хой-биле хирөө-лөрү берге-ле, илчичи-ла элзон үр дөртөлгө өолдарын хирөөлөп турган ийи сөөлгү катан улуг тынган мышан сөглөп кылганга, чогуунда турган мыштарынын бодунун сый калкынаан, көп ушту. Оон ийи өөөс черде ийи бурулаан өлгө чамгыс ак майгын болган 15 хире аялычыннар көстүп тур. Белир үдө чурттар чаа бачыннар туларына оларнын белекелни тур-ганын иррактан-на өскерип кады-мыс. Олар-биле чугаалаажын, таны-жарымсыка Хам-Сыра хөмчүг аялы-агыи мын чыстогурун аялыгынын аялы холбаштын анаа чуртталга болган өскө-ла тууларынын кылыр дөшт келген аялычыннар болду. Олар Сыстыг-Хөмдө бүтү чөптө-хөрсөлдөрүн база өскөлгөнөр.

Бөжө аялы шагм тынген сөөлү-дө бистер аялычыннар-биле сатыш хандыр хөрөштинис. Олар биске ды-ка хей солуң чүдүлгелер болган өөр-нени ал болу-лур. дуржулганын чугаалады. Язы-бүрү туугу мате-риалдары-биле бо хире байлак об-ласты туугу материалдарынын ая-лаа чедикшибей турары хомданчыг. Чыл дургузуна Тожулан 7—8 миллион кубометр хире туугу ий-а-жын белекел болуп. Амгы үдө ий-ла белекел турары чүлө 40—50 муң хире кубометр. А туугу шөлдө-ринче сөөртүп турары оон-даа эөөш. Эрттөн чымын чүлө 7 муң хире кубометр мынны Тожулан салдып бадырган.

Мын аялы-агыи участыгга чуртталга бажчыларынын туугу-че чогуур кичөөтөини салбайн делген. Ол чорук бүдүрүлгө черин аялычыннар-биле бүрүн хандырар арганы бербөө. Оон уламындаан мын белекелниги планы сөөлгү чылдыра күтөттөнмөй келген.

чү анчылар бир күш-хүнүгө-лө 35—36 рубль алганар. — Чүтүң-даа мурунла бистин тайгаларыныска Икутянын болган Баргунынын иштерин өкөп өстү-рери чугула, ол иштеринге өрткө-үөөн бистинден ирракта улуг—деп, СЭКП Тожу райкомунун секретары эш Бадаа чугалаан турар. Оон-биле чөптөшүр, ак аялымын районга улаң кабылтын, кара дилгирин өстүрери чугула, чүгө дээр өм-дыг бир дилгирин өрткө 3 иштин өртөөгө делетер.

Бистер Тожуга чөдө бергем, Са-дамче чоруптуус. Оруктуң оң-бо та-лазында үнгөн мыштар база теле-фон чамгалары карандынын өртпөн, чадаг тергөлөг тыза бичин өолдор-даа биске ужуражыл өртлөр. Уд-а-ваанда Садам көстүп келген. Мын бачыннар... бачын бүртүг орооду-тү болду, мынд кэртофелз, капуста, согуна, отурчк болган оон-да өске ногааларын чамгы тараан. Ба-

Эрттөн шоолуу иравайын чораш-та мын хирөөлөн иже-шымыра ийи тыва олга ужураштымыс. Олар Кол Иван болган Кол Төдөр-оо бол-ду. Ийи кажичан белин каулаа чө-дөшкө хире чөөн мышты олар хы-

Аялычыннар-биле бөдкүдү-түгү аялыдарына таарымчалык байлады тургусам, мын белекел-линиг техникал дүрдөлдүн, пла-нын аялы күтүсүдип болурунчү ар-галары болган куламыры бар.

Апныр аялы... апныр ажи-лы районуун аялы-агыинын чүтү-дө алдыр. Тожуңун анчылары кү-рүгөге чыл бүрдү-лө элзон каш муң иштерин, чүс муң ирракта өжүр диниерин белекел черинге дужан турарлар. Эрттөн апныр сезонунда районуун анчылары кү-рүнө 2 миллион аялы рубльдин өлүг-байлаан дужаганнар. Колхо-

Устунде айтылган бо бүгү су-мелери аялыдары кырынга бө-төндөрүн, өлүг-тымыштыкын кол-хозтарынын орданын каш катал көвүдөлдөрү көчүгү күрөңчиг.

